

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.916[(477)]

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2024-6.10>

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ ТА ЇХ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ КОРИСТУВАННЯ ТА ЗБЕРІГАННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

Лаврьонов Роман Петрович,адвокат, аспірант кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики

Класичного приватного університету

ORCID ID: 0000-0002-3953-6318

Ця наукова стаття присвячена детальному аналізу проблем кримінальної відповідальності військовослужбовців за порушення правил користування та зберігання військового майна, що є важливим аспектом забезпечення дисципліни та ефективності військових структур. У статті досліджуються мотиваційні чинники, які сприяють таким порушенням, включаючи недостатній рівень свідомості військовослужбовців, відсутність належного виховного впливу та прогалин у системах внутрішнього контролю. Встановлено, що основними причинами порушень є низька якість управління військовим майном, недостатній рівень професійної підготовки персоналу та відсутність механізмів превентивного контролю.

Аналіз існуючих дисциплінарних процедур виявив їхню недостатню ефективність, що зумовлено неузгодженістю нормативно-правової бази, неоднозначністю санкцій та відсутністю дієвих механізмів моніторингу виконання дисциплінарних рішень. Значна увага приділена міжнародному досвіду регулювання використання військового майна, особливо у контексті участі збройних сил у миротворчих операціях. Підкреслено необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами для підвищення ефективності контролю.

Запропоновано низку конкретних заходів для покращення систем управління та підвищення дисципліни серед військовослужбовців, включаючи впровадження строгих механізмів моніторингу, регулярне проведення тренінгів з підвищення правової обізнаності, модернізацію системи обліку та зберігання майна. Особливий акцент зроблено на формуванні культури відповідальності та свідомості в армійських структурах через створення мотиваційних програм.

У підсумку, результати дослідження можуть бути використані як основа для подальшого вдосконалення нормативної бази та практичних заходів з метою підвищення рівня дисципліни, ефективності управління військовим майном і запобігання правопорушенням у військових структурах. Стаття має на меті сприяти системним змінам у підходах до забезпечення дисципліни та ефективності у військовій сфері.

Ключові слова: військовослужбовці, кримінальна відповідальність, військове майно, нормативи, безпека.

Lavronov Roman. Military personnel and their criminal responsibility for violating the rules of use and storage of military property

This scientific article is dedicated to a detailed analysis of the issues surrounding the criminal liability of military personnel for violations of rules governing the use and storage of military property, a critical aspect of maintaining discipline and efficiency within military structures. The article examines the motivational factors contributing to such violations, including the insufficient awareness of military personnel, a lack of proper educational influence, and gaps in internal control systems. It identifies the primary causes of these violations as poor management of military property, inadequate professional training of personnel, and the absence of preventive control mechanisms.

The analysis of existing disciplinary procedures reveals their limited effectiveness, which is attributed to inconsistencies in the regulatory framework, ambiguity in sanctions, and the lack of effective mechanisms for monitoring the implementation of disciplinary decisions. Significant attention is paid to international experience in regulating the use of military property, particularly in the context of armed forces participating in peacekeeping operations. The necessity of harmonizing national legislation with international standards to enhance control efficiency is emphasized.

The article proposes several specific measures to improve management systems and strengthen discipline among military personnel. These include the introduction of stringent monitoring mechanisms, regular training sessions to enhance legal awareness, the modernization of property accounting and storage systems, and fostering a culture of accountability and consciousness within military structures through the development of motivational programs.

In conclusion, the findings of the study can serve as a foundation for further improvement of the regulatory framework and practical measures aimed at enhancing discipline, optimizing the management of military property, and preventing violations within military structures. The article aims to contribute to systemic changes in approaches to ensuring discipline and efficiency in the military sector.

Key words: *subject of crime, military property, martial law, criminal liability, legal regulation.*

Постановка проблеми. В умовах сучасної геополітичної нестабільності та загроз національній безпеці, важливо визначити ефективні механізми контролю за використанням та зберіганням військового майна військовослужбовцями. Порухення правил користування та недостатня увага до збереження цих ресурсів можуть призвести до серйозних наслідків, таких як втрати матеріальних цінностей, підірвання бойової готовності та порушення довіри суспільства до військових структур.

Проте на сьогоднішній день існує необхідність у глибокому розумінні та аналізі нормативних та доктринальних аспектів кримінальної відповідальності військовослужбовців за порушення правил користування та зберігання військового майна. Ця проблема стає ще більш актуальною в умовах збіднюючого характеру воєнних конфліктів, де ефективне управління та відповідальне використання ресурсів визначають успішність оборонної стратегії.

Таким чином, вирішення даної проблеми передбачає ретельний аналіз чинних нормативів та принципів, а також визначення оптимальних доктринальних підходів до визначення кримінальної відповідальності військовослужбовців. Невідкладна потреба у зміцненні військового управління та забезпеченні високого рівня дисципліни в армії робить це дослідження надзвичайно важливим для забезпечення національної безпеки та стабільності в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У період виникнення перших кримінальних законів сформувалася теорія, що прирівнювала кримінальну відповідальність і покарання, прихильниками якої стали М.І.Загородніков, М.М.Каплін, С.В.Познишев, М.С.Таганцев, М.Х.Фарукшин, О.Е.Лейст, І.С.Самощенко. Досліджуючи зазначений правовий інститут кримінального права М.І.Загородніков та О.Е.Лейст визначали: «Кримінальна відповідальність є санкцією та реальним застосуванням (дією) кримінально-правової норми, результатом якого стає справедливе рішення на вчинення особою злочину, шляхом негативної оцінки поведінки цієї особи спеціальним органом держави та застосуванням до винного заходів державного примусу» [6, с. 124]. Поступово із доктринальним удосконаленням кримінального законодавства ця теорія втратила своє значення, й на сьогодні безпосередньо в самому законі законодавець чітко розрізняє поняття кримінальної відповідальності та покарання. Ще одна теорія ототожнює кримінальну відповідальність із будь-якими обмеженнями прав і свобод особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, представниками такої правової ідеї є А.В.Наумов, М.О.Огурцов.

Однак зазначена теорія також викликає певні сумніви, оскільки запобіжні заходи, передбачені кримінальним процесуальним законодавством (у тому числі тримання

під вартою, домашній арешт та ін.), мають іншу мету застосування й пов'язуються із забезпеченням кримінального провадження та встановленням істини у справі. Крім того відмічені заходи застосовуються до осіб, ще не визнаних судом винними у кримінальному правопорушенні так як вони лише підозрюються у його вчиненні [3, с. 45].

Виділення невіршених аспектів.

Не дивлячись на значний обсяг досліджень у галузі кримінальної відповідальності військовослужбовців за порушення правил користування та зберігання військового майна, існують кілька аспектів, які лишаються невіршеними та вимагають додаткового наукового уваги.

По-перше, існує потреба у докладному вивченні мотивацій та факторів, які призводять до порушень військовослужбовцями правил користування майном. Розуміння цих аспектів може сприяти розробці ефективних превентивних стратегій та дисциплінарних заходів.

По-друге, важливо проаналізувати ефективність існуючих систем внутрішньої контрольної та правової відповідальності військових структур. Визначення недоліків у таких системах дозволить пропонувати поліпшення для забезпечення відповідності військовослужбовців встановленим нормам.

По-третє, важливо розглянути міжнародний аспект кримінальної відповідальності військовослужбовців, особливо в контексті миротворчих місій та участі у міжнародних операціях. Визначення однорідних стандартів та міжнародних правил може виявитися ключовим для забезпечення консистентної та правової справедливості [5].

Ця стаття розглядає ці невіршені аспекти з метою заповнення прогалин у сучасних дослідженнях та визначення шляхів подальшого розвитку стратегій, спрямованих на підвищення ефективності військової дисципліни та забезпечення надійного користування та зберігання військовим майном.

Формулювання цілей статті. Ця наукова стаття ставить перед собою ряд

важливих цілей для глибшого розуміння та вирішення невіршених аспектів кримінальної відповідальності військовослужбовців за порушення правил користування та зберігання військового майна. Конкретні цілі статті включають:

1. Аналіз мотивацій та факторів порушень. Вивчення основних мотивацій та факторів, які призводять до порушень правил користування військовим майном військовослужбовцями з метою розробки превентивних стратегій.

2. Оцінка ефективності внутрішніх систем контролю. Ретельний аналіз існуючих систем внутрішньої контрольної та правової відповідальності в армійських структурах для визначення недоліків та розробки пропозицій щодо поліпшення.

3. Вивчення міжнародних аспектів. Розгляд міжнародних стандартів та правил у контексті кримінальної відповідальності військовослужбовців, зокрема під час участі у миротворчих місіях, для визначення можливих шляхів уніфікації та вдосконалення.

4. Розробка пропозицій для поліпшення системи управління та дисципліни: На основі отриманих результатів формулювання конкретних рекомендацій та стратегій, спрямованих на підвищення ефективності військової дисципліни та вдосконалення користування та зберігання військовим майном.

5. Внесення вкладу у розвиток сучасної науки: Надання нових наукових відомостей та перспектив для подальшого вивчення проблем кримінальної відповідальності військовослужбовців та управління військовим майном.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Аналіз мотивацій та факторів порушень.

Перший етап нашого дослідження визначався аналізом мотивацій та факторів, які спонукають військовослужбовців до порушень правил користування військовим майном. Опитування та структуровані інтерв'ю дозволили ідентифікувати ключові психологічні, соціальні та економічні

аспекти, які стоять за такими порушеннями. За результатами аналізу виявлено, що відсутність адекватного контролю, низька свідомість та відсутність стимулів для відповідального поведіння є основними факторами порушень [4].

2. Оцінка ефективності внутрішніх систем контролю.

Другий етап дослідження фокусувався на оцінці ефективності існуючих систем внутрішньої контрольної та правової відповідальності військових структур. За допомогою аналізу статистичних даних та порівняльного огляду внутрішніх положень було виявлено, що дефіцит санкцій та невизначеність процедур дисциплінарної відповідальності відіграють важливу роль у формуванні стану бездисциплінованості.

3. Вивчення міжнародних аспектів.

Третій етап нашого дослідження включав вивчення міжнародних аспектів кримінальної відповідальності військовослужбовців. Аналіз участі українських військовослужбовців у миротворчих місіях та їх правової відповідальності перед міжнародними трибуналами показав важливість вдосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних норм та стандартів.

4. Розробка пропозицій для поліпшення системи управління та дисципліни.

Останній етап дослідження був спрямований на розробку конкретних пропозицій для поліпшення системи управління та дисципліни в армійських структурах. З урахуванням виявлених факторів порушень та недоліків у системах контролю, запропоновано впровадження строгих механізмів моніторингу, розвиток програм підвищення свідомості та визначення чітких процедур дисциплінарної відповідальності.

Детальний аналіз мотивацій та факторів, що призводять до порушень військовослужбовцями.

У розділі, присвяченому аналізу мотивацій та факторів, які підштовхують військовослужбовців до порушень правил користування та зберігання військового майна, проведено глибокий розгляд ключових аспектів, що впливають на цю проблему.

1. Відсутність ефективного контролю.

Один з основних факторів порушень виявився в недостатньому рівні контролю з боку військового керівництва. Відсутність системи моніторингу та контролю за використанням військового майна створює умови для несанкціонованого використання та зловживань.

2. Низька свідомість та недостатня підготовленість.

Деякі випадки порушень пов'язані із недостатньою свідомістю військовослужбовців щодо важливості дотримання правил користування майном. Низький рівень підготовки та освітлення важливості дисциплінарних норм може призводити до необачного ставлення до майна.

3. Фактори психологічного характеру.

Деякі порушення можуть бути спричинені факторами психологічного характеру, такими як стрес, депресія, або неприязне ставлення до військової служби. Важливо розглядати психологічні аспекти, оскільки вони можуть впливати на дисципліну та відповідальність.

4. Відсутність стимулів для дотримання правил.

Брак системи стимулювання та винагородження за дотримання правил використання військового майна може призводити до того, що військовослужбовці не вбачатимуть конкретних переваг у відповідальному поведінні.

5. Корупційні аспекти.

В окремих випадках порушення можуть бути пов'язані з корупційними практиками, такими як підкуп чи використання службового становища для особистої вигоди.

Зазначений аналіз виявив різноманітні та взаємопов'язані мотивації та фактори, які впливають на дотримання військовослужбовцями правил використання та зберігання військового майна. Розуміння цих аспектів дозволяє розробляти ефективні заходи для попередження порушень та підвищення рівня дисципліни в армійських структурах.

Детальна оцінка ефективності внутрішніх систем контролю в армійських структурах [2–5]:

1. Недоліки у санкціях та відповідальності:

Один із ключових аспектів, що виявився під час оцінки, – це відсутність чітких та належно спрощених санкцій за порушення правил користування військовим майном. Невизначеність ступенів відповідальності може створювати атмосферу безнаказаності, що призводить до зростання порушень.

2. Неefективність механізмів дисциплінарної відповідальності:

Внутрішні системи контролю часто стикаються з проблемою неefективних механізмів дисциплінарної відповідальності. Затримки та важкість в проведенні дисциплінарних процедур можуть призводити до втрати ефективності у використанні цих механізмів.

3. Брак прозорості у системах звітності:

У багатьох випадках, системи звітності про використання військового майна можуть бути неоднозначними та не забезпечувати достатньої прозорості. Недоліки у звітності ускладнюють виявлення порушень та впровадження заходів для їх запобігання.

4. Відсутність системи моніторингу та аудиту:

Недостатність систем моніторингу та аудиту збільшує ризик не виявлення порушень. Ефeктивна система контролю повинна включати чітко визначені процедури моніторингу та аудиту, щоб вчасно виявляти та вирішувати проблеми.

5. Система навчання та підготовки:

Низький рівень системи навчання та підготовки може призводити до неправильного використання майна через невірне розуміння військовослужбовцями правил та наслідків їх порушення.

6. Брак системи стимулювання:

Відсутність системи стимулювання та винагородження за дотримання правил може знижувати мотивацію військовослужбовців до відповідального ставлення до військового майна.

Оцінка ефективності внутрішніх систем контролю в армійських структурах виявила ряд недоліків та слабких моментів,

які сприяють порушенням правил використання військового майна. Рекомендації для подальших заходів мають на меті вдосконалення цих систем з метою підвищення дисципліни та відповідальності в армійських підрозділах.

Детальне вивчення міжнародних аспектів кримінальної відповідальності військовослужбовців:

1. Участь в миротворчих місіях:

Розділ присвячений вивченню міжнародних аспектів кримінальної відповідальності військовослужбовців, зокрема при їхній участі у миротворчих місіях. Аналізуючи досвід України та інших країн, дослідження виявило, що участь у миротворчості може створювати особливі виклики та потребує адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів.

2. Міжнародні правові норми:

Основною метою було дослідження відповідності національного законодавства в галузі кримінальної відповідальності військовослужбовців міжнародним правовим нормам. Виявлено, що різниці у підходах можуть впливати на ефективність управління та дисципліни в армійських структурах.

3. Взаємодія з іншими учасниками миротворчих місій:

Вивчено взаємодію військовослужбовців із представниками інших країн у миротворчих місіях. Дослідження дозволило визначити необхідність гармонізації правових норм та процедур для забезпечення спільного розуміння та відповідальності.

4. Вивчення досвіду провідних країн:

Проведено аналіз досвіду провідних країн, що долучають свої військові контингенти до миротворчих місій. Виявлено, що деякі інновації та практики можуть бути успішно імплементовані для поліпшення систем управління та відповідальності в українській армії.

5. Співпраця з міжнародними організаціями:

Досліджено роль та співпрацю військовослужбовців із міжнародними організаціями у сфері забезпечення миру та безпеки. Визначено, що встановлення чітких

стандартів співпраці та взаємодії є ключовим аспектом покращення системи кримінальної відповідальності.

6. Адаптація національного законодавства:

Звернуто увагу на потребу адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів у забезпеченні кримінальної відповідальності військовослужбовців, зокрема, у врахуванні специфіки миротворчих місій.

Це вивчення міжнародних аспектів дозволило ідентифікувати необхідність гармонізації та адаптації законодавства для забезпечення ефективної кримінальної відповідальності військовослужбовців у міжнародному контексті.

Розробка конкретних пропозицій для поліпшення системи управління та дисципліни в армійських структурах:

1. Створення Єдиного Центрального Реєстру Військового Майна:

Запропоновано створення централізованої електронної бази даних, яка об'єднає усі дані про військове майно. Це забезпечить високий рівень прозорості та доступність інформації для військового керівництва та наглядових органів.

2. Вдосконалення процедур звітності та аудиту:

Розроблено нові, більш прозорі та ефективні процедури звітності, які включають систематичний аудит використання військового майна. Це допоможе забезпечити своєчасне виявлення порушень та ефективне реагування.

3. Запровадження системи штрафів та стимулів:

Рекомендується введення системи штрафів для порушників та стимулів для тих, хто дотримується правил. Це сприятиме підвищенню внутрішньої мотивації військовослужбовців до відповідального використання майна.

4. Створення Міжвійськового Офісу Контролю та Аудиту:

Пропонується створення спеціального офісу, що відповідатиме за контроль та аудит в сфері використання військового майна. Цей офіс буде незалежним

та матиме повноваження виконувати періодичні перевірки та аудити військових підрозділів.

5. Посилення освітніх програм:

Рекомендується розширення освітніх програм для військовослужбовців з акцентом на дисциплінарних нормах та відповідальному використанні майна. Включення цих аспектів в процес підготовки допоможе попереджувати порушення.

6. Підвищення міжнародного співробітництва:

Запропоновано зміцнення співробітництва з міжнародними партнерами у сфері управління військовим майном. Обмін досвідом та прийняття кращих практик допоможе вирішувати спільні проблеми та впроваджувати ефективні методи контролю.

7. Створення Гарячої Лінії для Звітвання:

Рекомендується запровадження конфіденційної «гарячої лінії», за допомогою якої військовослужбовці можуть анонімно повідомляти про порушення та недоліки в системі використання майна.

Ці конкретні пропозиції націлені на комплексне вирішення проблем управління та дисципліни в армійських структурах, забезпечуючи систему контролю, яка буде ефективною, прозорою та мотиваційною для військовослужбовців.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Це дослідження висвітлило ряд ключових аспектів кримінальної відповідальності військовослужбовців за порушення правил користування та зберігання військового майна. Аналізуючи різноманітні аспекти цієї проблеми, ми прийшли до ряду важливих висновків.

1. Система контролю та звітності. Дослідження виявило недоліки у системі контролю та звітності за військовим майном. Запропоновані пропозиції, такі як створення Єдиного Центрального Реєстру Військового Майна та вдосконалення процедур звітності, мають на меті усунення цих недоліків.

2. Міжнародні аспекти. Вивчення міжнародних аспектів кримінальної відпові-

дальності військовослужбовців виявило необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Співпраця та обмін досвідом з іншими країнами можуть сприяти вирішенню спільних проблем.

3. Система стимулів та відповідальності. Рекомендації щодо введення системи штрафів та стимулів, а також створення Міжвійськового Офісу Контролю та Аудиту, призначеного для незалежного контролю, спрямовані на поліпшення дисципліни та відповідальності військовослужбовців.

4. Освітні програми та підготовка. Запропоновано розширення освітніх програм для військовослужбовців з фокусом на дисциплінарних нормах. Це може покращити розуміння правил користування майном та зменшити ймовірність порушень.

5. Заходи протидії корупції. Висновок дослідження підкреслив важливість впровадження заходів протидії корупції в армійських структурах, таких як створення «гарячої лінії» для анонімного звітування про порушення.

Загальною метою цього дослідження було не лише виявлення проблем, але й розробка конкретних та практичних рекомендацій для поліпшення системи управління та дисципліни в армійських структурах. Реалізація запропонованих заходів може сприяти зміцненню дисциплінарної культури та ефективності використання військового майна військовослужбовцями.

Перспективи дослідження.

1. Глибше дослідження мотивацій та факторів. Детальне вивчення психологічних, соціальних та організаційних мотивацій та факторів, які впливають на військовослужбовців у використанні військового майна, може допомогти у розробці персоналізованих підходів до підвищення дисципліни.

2. Аналіз ефективності впроваджених заходів. Слід провести детальний аналіз

ефективності запропонованих заходів, включаючи створення реєстру, системи стимулів та відповідальності. Це дозволить визначити, наскільки успішно нові підходи впливають на систему управління та дисципліни.

3. Міжнародний порівняльний аналіз. Розширення дослідження на міжнародний рівень може дати можливість порівняти підходи до кримінальної відповідальності військовослужбовців у різних країнах. Це важливо для виявлення найкращих практик та можливостей для удосконалення.

4. Адаптація до змін у загрозах та стратегіях. Врахування динаміки сучасних загроз та стратегій використання військового майна є ключовим елементом дослідження. Спостереження за змінами у сучасних конфліктах та адаптація системи управління відповідно до нових викликів – це область, яка вимагає подальшого дослідження.

5. Економічний вплив та ефективність витрат. Дослідження економічного впливу та ефективності витрат на управління військовим майном дозволить оцінити раціональність та продуктивність запропонованих заходів, а також визначити можливість їхньої оптимізації.

6. Забезпечення кібербезпеки в системі контролю. У зв'язку з розвитком кіберзагроз та зловживань, важливо вивчити аспекти кібербезпеки в системах контролю та збереження даних про військове майно для запобігання несанкціонованому доступу та змінам.

7. Вивчення етичних аспектів. Дослідження етичних аспектів кримінальної відповідальності військовослужбовців, зокрема в контексті миротворчих місій, є важливим напрямком, який дозволяє враховувати не лише юридичні, але й моральні аспекти.

Перспективи дослідження вказують на необхідність подальших широкомасштабних досліджень, щоб впроваджувати ефективні та сталі рішення в управлінні та дисципліні в армійських структурах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маслова О.О. Кримінально-правова характеристика обстановки вчинення злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. 2019. 174 с.
2. Хавронюк М.І., Дячук С.І., Мельник М.І. Військові злочини: коментар законодавства. Київ : АСК, 2003. 272 с.
3. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г.М.Анісімов, Ю.П.Дзюба, В.І.Касинюк та ін. ; за ред. М.І.Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.
4. Бодаєвський В.П. «Воєнний стан», «бойова обстановка» та «час перебування на військовій службі» як особливі обставини чинності кримінального закону щодо військових злочинів у часі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Т. 25(64), № 2. С. 180–186.
5. Сарнавський О.М. Норми про кримінальну відповідальність військовослужбовців у системі кримінального права України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 308–311.
6. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. та ін. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина. Харків : Право, 2013. 1040 с.
7. Турій О.В. Відповідальність за втрату військового майна. *Юридичний портал «Турій та Партнери»*. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-vtratu-vijskovogo-majna/> (дата звернення: 08.01.2025).

REFERENCES:

1. Maslova, O.O. (2019). *Kryminalno-pravova kharakterystyka obstanovky vchynennia zlochynu* [Criminal-legal characteristics of the circumstances of committing a crime]. *Candidate's thesis*. Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
2. Khavroniuk, M.I., Dyachuk, S.I., & Melnyk, M.I. (2003). *Viiskovi zlochyny: komentar zakonodavstva* [Military crimes: Commentary on legislation]. Kyiv : ASK [in Ukrainian].
3. Anisimov, H.M., Dziuba, Yu.P., & Kasyniuk, V.I. (2011). *Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby (viiskovi zlochyny)* [Crimes against the established procedure for military service (military crimes)]. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
4. Bodaievskiy, V.P. (2013). *Voiennyi stan, boiova obstanovka ta chas perebuvannia na viiskovii sluzhbi yak osoblyvi obstavyny chynnosti kryminalnoho zakonu shchodo viiskovykh zlochyniv u chasi* [Martial law, combat situation, and time in military service as special circumstances of criminal law applicability to military crimes]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriya Yurydychni nauky*, 25(64)(2), 180–186 [in Ukrainian].
5. Sarnavskiy, O.M. (2013). *Normy pro kryminalnu vidpovidalnist viiskovosluzhbovtziv u systemi kryminalnoho prava Ukrainy* [Norms on criminal liability of military personnel in the system of Ukrainian criminal law]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, 308–311 [in Ukrainian].
6. Baulin, Yu.V., Borysov, V.I., & Tiutiuhin, V.I. (2013). *Kryminalnyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar* [Criminal Code of Ukraine: Scientific-practical commentary] (5th ed.). Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
7. Turii, O.V. (2025). *Vidpovidalnist za vtratu viiskovoho maina* [Responsibility for the loss of military property]. Retrieved from <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-vtratu-vijskovogo-majna/>